

**ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію**

ПРИМАК МАРГАРИТА ВАСИЛІВНА

**КАМЕРНО-АНСАМБЛЕВА МУЗИКА ЗА УЧАСТІ БАНДУРИ:
ЖАНРОВО-СТИЛЬОВИЙ ТА ВИКОНАВСЬКИЙ АСПЕКТИ**

на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за фахом 025 «Музичне мистецтво»
(галузь знань 02 – «Культура і мистецтво»)

Камерне ансамблеве музикування традиційно відіграє важливу роль у розвитку інструментальної культури, оскільки саме в ансамблевих формах найбільш повно розкриваються темброві, фактурні та інтерпретаційні можливості інструментів. У цьому контексті бандура інтегрується в академічну камерну музику, взаємодіючи з різними інструментами — народними, струнними, духовими, а також у складі змішаних ансамблів.

Упродовж останніх десятиліть українські композитори активно звертаються до камерних жанрів із бандурою, що сприяє формуванню нового репертуару, появі оригінальних композиційних рішень, розвитку технічних прийомів та створенню нових темброво-фактурних моделей. Це актуалізує необхідність комплексного наукового осмислення камерно-ансамблевого музикування як цілісного музично-культурного явища, що функціонує на перетині традиції та сучасних стильових процесів.

Громадсько-музична активність бандуристів, породжена повсякчасним ствердженням свого місця в загально мистецькому світі, призвела до створення найгрунтовнішого наукового доробку посеред народно-інструментального музикознавства. Так, виконавство на бандурі розглянуто переважно в історичному (В. Дутчак, Б. Жеплинський, А. Омельченко), традиційному (І. Куровська, В. Мішалов, В. Уманець, К. Черемський, В. Чуркіна), академічно-виконавському аспектах (О. Бобечко, Н. Брояко, О. Ваврик, С. Вишневська,

І. Дмитрук, В. Дутчак, І. Зіньків, Л. Мандзюк, І. Мокрогуз, Н. Морозевич, О. Ніколенко, О. Олексієнко, І. Панасюк, Н. Чернецька, тощо).

Попри значну кількість досліджень з історії бандурного мистецтва, сольного виконавства та педагогіки, камерно-ансамблева музика за участі бандури залишається недостатньо вивченою. Окремі аспекти проблематики висвітлено у працях В. Дутчак, І. Лісняк, Г. Матвіїва, та інших, однак комплексний аналіз жанрово-стильових і виконавських особливостей цього репертуару потребує подальшого поглиблення.

У дисертації здійснено комплексне музикознавче дослідження камерно-ансамблевої музики за участі бандури в контексті розвитку української академічної музичної культури ХХ – початку ХХІ століття. Розглянуто процес становлення бандури як академічного інструмента, розширення її функціональних можливостей та інтеграцію у сферу камерного музикування.

На початку роботи переконливо висвітлені історичні передумови формування камерно-ансамблевого виконавства взагалі та його розвиток в Україні. Особливо цінними є окреслення закономірностей входження бандури до системи академічного інструментального мистецтва, що особливо актуально сьогодні: в річницю святкування 100-ліття створення першої кафедри народних інструментів в академічному осередку Харкова та відкриття класу бандури. Встановлено, що участь бандури у камерному ансамблі є результатом тривалого процесу її академізації, розвитку конструктивно-технічних і тембрових характеристик та розширення репертуарної бази.

Мета дослідження – комплексне музикознавче осмислення камерно-ансамблевої музики за участі бандури виявлення її жанрово-стильових особливостей, композиційних принципів та виконавської специфіки у контексті розвитку сучасної української академічної музичної культури.

У зв'язку з цим, здобувачка цілком слушно поставила перед собою низку завдань, спрямованих на:

1. Дослідженні історичних передумови формування камерно-ансамблевого виконавства в українській музичній культурі.

2. Окресленні процесу становлення бандури як академічного інструмента та визначенні її місце в системі камерно-інструментального мистецтва.

3. Виявленні закономірностей формування камерно-ансамблевого репертуару для бандури у ХХ – на початку ХХІ століття.

4. Систематизації жанрових різновидів камерно-ансамблевих творів для бандури.

5. Аналізі жанрово-стильових особливостей та композиційної техніки сучасних камерно-ансамблевих творів за участі бандури.

6. Визначенні специфіки ансамблевого виконавства бандуриста та особливостей інтерпретації камерно-ансамблевого репертуару.

7. Окресленні ролі камерно-ансамблевої музики у розвитку сучасного бандурного мистецтва.

Об'єкт дослідження – камерно-ансамблева музика в системі сучасної української академічної інструментальної культури.

Предмет дослідження – жанрово-стильові та виконавські особливості камерно-ансамблевих творів за участі бандури.

Методи дослідження – для досягнення мети дослідження та реалізації поставлених завдань був застосован комплекс загальнонаукових та спеціальних музикознавчих методів, що дозволяють всебічно проаналізувати жанрово-стильові та виконавські особливості камерно-ансамблевої музики за участі бандури.

Теоретична база дослідження охоплює дуже великий комплекс наукових праць, що відображають різні аспекти проблематики камерно-ансамблевої музики за участі бандури. Зокрема, історичні засади становлення та розвитку бандурного мистецтва, теоретичні положення щодо камерно-ансамблевого виконавства, його жанрової природи, типології та принципів ансамблевої взаємодії: проблеми жанрово-стильової еволюції, музичної мови та композиційних принципів сучасної музики, зокрема у контексті

неофольклоризму та полістилістики, та насамперед, питання виконавської інтерпретації, техніки гри та формування професійної майстерності бандуриста.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у комплексному музикознавчому осмисленні камерно-ансамблевої музики за участі бандури як важливої складової сучасної української академічної інструментальної культури.

У дисертаційному дослідженні Маргарити Примак:

Вперше здійснено комплексний аналіз камерно-ансамблевої музики за участі бандури у єдності жанрово-стильових та виконавських аспектів;

а також, систематизовано жанрові моделі камерно-ансамблевих творів для бандури, зокрема ансамблі для бандури з фортепіано, народними, струнними, духовими інструментами; та виявлено основні композиційні техніки, фактурні моделі, характерні для сучасних камерно-ансамблевих творів із бандурою;

уточнено місце бандури у системі сучасної камерно-інструментальної музики України та запропоновано класифікацію жанрових і фактурних моделей для камерних ансамблів із її участю.

Практичне значення отриманих результатів дисертації полягає у можливості використання цих матеріалів та висновків у науковій, освітній та виконавській практиці. Матеріали дослідження збагачують *методологічне забезпечення подальших розвідок*, оскільки запропоновані класифікації, аналіз композиційних та виконавських аспектів створюють основу для системного музикознавчого осмислення репертуару та ансамблевих практик бандурного мистецтва.

Публікації. За темою дисертації опубліковано 7 наукових праць, з них: 3 статті у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у закордонному виданні, а також 3 публікації апробаційного характеру у матеріалах міжнародних науково-практичних конференцій.

Структура дисертації. Робота складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (207 найменувань) і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 292 сторінки, з них основного тексту – 254 сторінки.

Вирішуючи головні завдання дослідження, авторка успішно використовує інформацію з великої кількості опрацьованих нею наукових, критичних та публіцистичних джерел. Цей зібраний численний фактологічний матеріал стане в нагоді для подальшого використання у науковій, виконавській та викладацькій роботі. Загалом вправно оперуючи емпіричним матеріалом, дисертантка неодноразово опрацьовує історичні факти таким чином, що через них відкривається шлях до пізнання відповідних процесів становлення камерно-ансамблевого виконавства. Як результат – вибудовується цілісна, масштабна панорама функціонування цього виду мистецтва України, в якій бандура виглядає як один з стрижневих елементів національної культури, не зважаючи на будь-які її трансформації. Тому цілком доречною виглядає спроба системного опису та оцінки явищ, тенденцій та персоналій академічного бандурного мистецтва в окреслений автором історичний період

У першому розділі дисертації розглянуто історіографію та теоретичні засади дослідження, проаналізовано процес становлення камерно-ансамблевого виконавства в Україні та визначено місце бандури в системі академічного інструментального мистецтва. Предметним осередком дослідження є обґрунтування специфіки камерно-ансамблевої музики за участі бандури як окремого напрямку сучасної інструментальної практики. Феномен бандури в українському мистецтві розглянутий багатогранно, хоча деякі аспекти і донині мають не остаточно визначені обриси і потребують детальнішого уточнення (різновиди бандур, способи гри, тощо).

Авторка слушно наголошує на активності «формування нового репертуарного пласту, орієнтованого на камерно-ансамблеве музикування з участю бандури, що поєднує інноваційні пошуки з опорою на усталені традиції» (С.114), який вона детально аналізує. Звертаючи увагу на визначення дисертанткою особливого феномену бандури у сучасних тембрових конфігураціях та розширеннях виражальних можливостей ансамблів, варто упередити український мистецький соціум від популістської експлуатації духовного іміджу народного інструмента.

Якщо увага дослідниці у першому розділі спрямована більш на історичну царину камерно-ансамблевого виконавства, то другий розділ презентує бандурне виконавство адемічного спрямування у різноманітних напрямках жанрово-стильових особливостей, де систематизовано різновиди камерно-ансамблевих творів із бандурою, визначено особливості жанрової структури та класифікації дуже великої колекції ансамблевих складів. Дещо проблемним тут вбачається ставлення до хронології подачі матеріалів та спрямованість уваги дослідниці на одному регіоні (зовсім не згадується створення першого жіночого тріо бандуристок у Києві, при тому доволі широко висвітлюється діяльність маловідомих колективів Львова).

Цікавими для подальшого дослідження вважаємо залучення до вивчення кросжанрових ансамблів (за Єрмоєнками А. та Н, С. 143), у контексті яких «традиційні жанрові моделі не зникають, але зазнають трансформації через інтеграцію елементів джазу, електронної музики, фольклору та перформативних форм».

У наступних підрозділах ґрунтовно проаналізовано стильові тенденції розвитку камерної музики за участі бандури, зокрема прояви неофольклоризму, неоромантизму, модернізму, сонористики та полістилістики. Виявлено основні композиційні техніки сучасних оригінальних ансамблевих творів, серед яких поліфонізація фактури, темброва диференціація, сонористичні ефекти та індивідуалізовані принципи формотворення.

У третьому розділі досліджено виконавські аспекти камерно-ансамблевої музики за участі бандури, та активно розвивається поняття специфіки ансамблевої взаємодії, особливості звуковидобування, артикуляції, динаміки та тембрового балансу. Здійснено інтерпретаційний аналіз сучасних творів (зокрема О. Герасименко, Р. Лісової, В. Мартинюк), що дозволило конкретизувати виконавські функції бандури в ансамблі та виявити особливості реалізації художнього задуму. У «виконавській площині» авторка переконливо доводить роль бандури як інструменту, що «може виконувати як провідну, так і

інтегруючу функції, формуючи різні типи ансамблевої взаємодії залежно від композиторського» бачення (С. 186).

Ретроспективний розгляд методичної літератури з розвитку технічної майстерності бандуриста визначає усвідомлене ставлення дисертантки до комплексності володіння інструментом, яке не може розглядатися ізольовано від ансамблевої діяльності, оскільки саме в умовах колективного музикування воно набуває функціонального значення, пов'язаного із забезпеченням узгодженості та цілісності звучання.

Аналіз інтерпретаційних підходів виконавців до створення художньо довершеного, драматургічно вибудованого звучання камерно-ансамблевих композицій за участю бандури оформлює цілісну систему досліджуваної авторкою проблематики.

Таким чином, у дисертаційній роботі:

1. Досліджено історичні передумови формування камерно-ансамблевого виконавства в українській музичній культурі та встановлено їх зв'язок із процесами становлення національного інструментального мистецтва.
2. Просліджено процес академізації бандури та визначено її місце в системі сучасного камерно-інструментального мистецтва як універсального ансамблевого інструмента.
3. Виявлено закономірності формування камерно-ансамблевого репертуару для бандури у ХХ – на початку ХХІ століття, що пов'язані з розширенням жанрового спектра та активізацією композиторської творчості.
4. Систематизовано жанрові різновиди камерно-ансамблевих творів за участі бандури та визначено їх структурно-функціональні особливості.
5. Проаналізовано жанрово-стильові тенденції та композиційні техніки сучасних камерно-ансамблевих творів, зокрема прояви неофольклоризму, полістилістики, сонористики та міжжанрової інтеграції.
6. Визначено специфіку ансамблевого виконавства бандуриста та особливості інтерпретації камерно-ансамблевого репертуару в умовах тембрової взаємодії.

7. Окреслено роль камерно-ансамблевої музики у розвитку сучасного бандурного мистецтва як чинника розширення виконавських і художніх можливостей інструмента.
8. Уточнено наукові положення щодо функціональних можливостей бандури в камерному ансамблі, її ролі у формуванні тембрової та фактурної структури музичного твору.

Подальшого розвитку набули наукові уявлення про жанрово-стильову систему камерно-ансамблевої музики за участі бандури, а також про специфіку її виконавської реалізації у сучасній музичній практиці.

У цілому, у дисертації створюється цілісна концепція, що відбувається на засадах камерної музики. Як ми вже зазначали, дослідниці вдається виконати усі основні завдання, поставлені у вступі до роботи, але складність тематики та проблемна багатовимірність дослідження потребують деяких уточнень та доповнень. Відтак сформулюємо основні зауваження та питання до дисертантки.

ПИТАННЯ

1. У дисертації Ви звертаєтеся до характеристики окремих виконавських шкіл бандурного мистецтва. Чи впливають, на Вашу думку, особливості різних виконавських шкіл на сучасне камерно-ансамблеве виконавство та інтерпретацію творів за участі бандури?

2. Які чинники, на Вашу думку, найбільше сприяли інтеграції бандури до системи академічного камерного музикування?

3. Шановна дисертантко, які ознаки камерності є визначальними для ансамблевих творів за участі бандури та як вони реалізуються у сучасному виконавстві?

Усі ці роздуми призначені підкреслити глибину та інноваційний характер дисертаційної розробки ПРИМАК Маргарити Василівни.

Підсумовуючи враження від ходу та результатів рецензованої роботи, треба визнати, що дисертація є оригінальним та завершеним дослідженням, котре дозволяє нарощувати теоретичний та творчо-практичний потенціал вивчення камерно-інструментальної творчості як системного жанрового та

динамічного історико-стильового феномена, оновлювати методологічні засади вивчення галузі БАНДУРНОГО МИСТЕЦТВА у її актуальному сучасному існуванні.

Також дана дисертація відкриває нові аспекти порівняльного наративного дослідження камерної творчості – від її історичних витоків до практики сучасних мистців у глобалізованому світовому масштабі. Вона виконана на високому професійному рівні, логічно вибудована та належним чином оформлена. Жодних порушень академічної доброчесності в даній роботі не виявлено.

Насичена багатьма історичними відомостями та аналітичними спостереженнями, дефінітивно насичена та дискурсивно-методично виважена, дисертація ПРИМАК Маргарити Василівни вповні відповідає тим вимогам, що висуваються до досліджень на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі музичного мистецтва. Текст дисертації, зміст і обсяг опублікованих за темою роботи статей (у яких добре відображені головні ідеї дослідження) відповідають вимогам МОН України.

Відтак автор дисертації заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво (02 – Культура і мистецтво).

Заслужений діяч мистецтв України,
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри народних інструментів України
Харківського національного університету
мистецтв імені І.П. Котляревського

 Любов Мандзюк

